

Spletna razstava *Met kock*: *Slovenska poezija v novih medijih* (predgovor)

Aleš Vaupotič

Vprašanje povezave med gibljivimi slikami in besedno umetnostjo je vzporedno s kolokvijskimi referati, tako rekoč »v praksi«, zastavil tudi spletni izbor – razstava – z naslovom *Met kock: Slovenska poezija v novih medijih*.¹ Poleg povezav literature in filmske ter kinematografske umetnosti, pa tudi besedil, sestavljenih s pomočjo na algoritmičnih temelječih avtomatov, je Svetovni splet še eno pomembno področje stika med spreminjajočo se dvodimenzionalno ploskvijo in besedno umetnostjo; na njem je preoblikujoča se besedilna površina do danes dominantni komunikacijski kanal, sicer vedno bolj obogatena z likovnimi, zvočnimi ter drugimi znaki. Naslov izbora se seveda nanaša na prelomno Mallarméjevo pesnitev (1897)² in naprej mdr. na knjigo umetnika z istim naslovom *Un coup de dés jamais n'abolira le hasard* belgijskega konceptualista in osrednjega avtorja t. i. kritike institucij Marcela Broodthaersa (1969), ki je besedilo zamenjal s temnimi pravokotnimi ploskvami. Prek te reference stopajo v ospredje problemi likovnega v jeziku – Mallarméjeva tipografska revolucija – ter tudi vloge naključja – osrednja izmed njegovih tem –, ki neizogibno nastopi ob avtomatizaciji produkcije in delovanja umetniškega dela. Ergodična literatura, kot jo je sicer terminološko brez večjega odmeva, vsebinsko pa seveda z velikim, v monografiji *Kibertekst* (*Cybertext*, 1997) definiriral Espen J. Aarseth, nastopi (glede kompliciranosti besedilnega stroja) že z bralčevim dvomom o tem, kje se vrstica branja začne, še bolj pa se vtis naključnosti in hazardiranja okrepi ob besedilih, ki se (kot da) sama od sebe spreminjajo.

V izboru so zastopani osrednji slovenski novomedijski avtorji ter mlajši, nekatera nova dela in tista, ki so že postala klasična. Klasik svetovne novomedijske umetnosti je seveda Vuk Ćosić, tokrat predstavljen z deli iz »obdobja« ASCII umetnosti – gre za ironično eksperimentiranje z gradnjo slik s pomočjo tiskanja črk, ki je bilo zelo popularno na zgodnjih računalniških tiskalnikih, pa tudi že prej na teleprinterjih in pisalnih strojih. Ćosićevega dela pa seveda ni mogoče razumeti, kot da si prizadeva zares proizvajati slike s pomočjo tipografskih znakov, ampak tega osrednjega avtorja *net.arta*³ zanima problem ustrezne zgrabitve komunikacije v kontekstu celotne družbe pri uporabi (spletnih) komunikacij. V ozadju vseh nje-

govih projektov je nespregledljiva ironija – ki se igra z elementi banalnosti in vulgarnosti v množičnih občilih, kulturnem kanonu ipd. – in povezuje s tradicijo avantgard. Posledica takšne poetike je radikalna dematerializacija del, ne gre namreč za materialne nosilce, ki jih naslovnik prejme, pač pa za razumevanje komunikacijskih modelov v družbi, v katere je prejemnik vključen – avtorjeva pot v spletno gurujevstvo in celo vsakodnevno politiko je s tega vidika razumljiva.

Srečo Dragan v delu *Metamorfoza lingvistika* (2007) prenese samo materialno podlago umetniškega dela v bralčeve mišljenjske procese. Od bralca se najprej zahteva, da sam določi opozicijo dveh enobesednih konceptov – ali pa izrecno sprejme avtorjevo ljubezen-sovrastvo –, nato se pred njim zvrsti neberljiva poplava avtomatično animiranih besed (ki so znotraj posameznih delov površine, posameznih sintagem, v jezikovni rabi sicer dokumentirano povezane), ki se opomenja samo v toku zavesti prav tega istega uporabnika, ki je določil izhodiščno napetost med pozicijo in opozicijo (mogoče seveda je, da nekdo drug opazuje interakcijo prvega, pri čemer si je mogoče v domišljiji predstavljati, kaj se v zavesti aktivnega uporabnika dogaja). Interakcija s spletnim vmesnikom torej požene miselni »aparati«⁴ zunaj računalnika, spletni sistem pa lahko zgolj beleži zunanje izraze kognitivnih procesov v uporabniku (arhiviranje je nezadostno in neučinkovito – zgolj »simbolično«).

Teo Spiller v svojih delih postavlja v ospredje zanimanje za medij, ne toliko v smeri množičnih medijev in njihovih nagovorov, ampak morda bolj v smeri zakonitosti tehnično-vsebinskega delovanja medijev: *Novičarski soneti* (2009) npr. uporabijo za gradnjo novih besedil obstoječe naslove dejanskih trenutnih novic s spletišč časnikov. Dela tega avtorja se širijo s spleta tudi v medij knjige umetnika in npr. računalniških lesorezov oz. obdelovanj lesenih plošč.

Spletišče *Pesem za 莫海伦* [Mo Hailun] (december 2007 – januar 2008) Jake Železnikarja je razširitev za brskalnik Firefox (za verziji 2.0 in 3.0.0.*).⁴ Poljubna spletna stran, če je razširitev aktivirana, dobesedno zbledi. Uporabnik ni soočen z iritirajoče nedelujočim spletiščem, ampak s prijetnim občutkom mehko, ki je za spletne strani izrazito nenavadna. Železnikarjev opus je poskus zlitja lirike in spletne umetnosti prek liričnega notranjega sloga, vizualne, zvočne in konkretne poezije.

Vanja Mervič je na razstavi *Met kock* prvič predstavil spletno inačico projekta *DADAMantra*, ki je primer predelave in mešanja religijskih besedil v slogu dada, torej pretežno naključno. Poudarjen je prazen prostor med besedami, kot npr. v projektu *CunC* (2008) – naslov se prebere angleško »see un-see«⁵ –, pred obiskovalcem spletne strani je golo vnosno polje, ki sporočilo odnese neznanu kam.⁵ Se razkriva mistika spleta?

Boštjana Kavčiča *i-poet* (2005), interaktivna mobilna aplikacija za pametne telefone, učinkuje kot ustvarjalna dovršitev Kosovelovega poskusa konstruktivistične vizualne nadgradnje pesmi. V uredništvu Antona Ocvirka in oblikovalski rešitvi Jožeta Brumna so leta 1967 izšli Kosovelovi *Integrali '26*. Gre za silovita besedila, t. i. konse, ki v knjižici kvadratnega formata z zelo izrazitim oblikovalskim pečatom spodbujajo bralca k zlivanju besednega in vizualnega. Kavčič uporabnika povabi, naj nariše piktogram, nato mu sistem iz zaloge ponudi kosovelovsko besedo, ki jo uporabnik bodisi potrdi – torej v tem trenutku ugleda piktogram v kontekstu Kosovelovega jezika – ali pa zamenja z drugo Kosovelovo besedo ali besedno zvezo ali pa povsem drugo besedo. *i-poet* je delo, ki prevaja literarno tradicijo v nove medije.

Izbor *Met kock* sestavlja tudi zbirka »video prevodov« pesmi Tomaža Šalamuna iz zbirke *Balada za Metko Krašovec* (1981), ki so nastali pod mentorstvom Aleša Vaupotiča v letih 2010–2012 na Visoki šoli za dizajn v Ljubljani. Ustvarili so jih študenti Marko Česnik, Nina Jančič, Luka Kravanja, Nataša Nedić, Naja Puhan, Karmen Sulcer, Denis Šmid, Miha Zagozda. Video prevodi so pravzaprav zapisi branj – morda celo ustreznejši od besedilnih. Še toliko bolj, saj branja teh pesmi nastajajo kot realizacije besedil iz podob z močno vizualno komponento, pesnik je namreč umetnostni zgodovinar, lik iz naslova pa ena osrednjih slovenskih slikark.

Izbor *Met kock* je določen tudi z odsotnimi elementi: izhodišče izbora ni bilo iskanje povezav med literaturo in dinamično vizualnostjo, ampak specifično obnašanje besedil, ko se znajdejo v paradigmi novomedijskega objekta (kot ga opiše Manovič). Prav tako izbor ne obsega »klasičnih« hipertekstov, kot je npr. *Afternoon, a story* Michaela Joycea (1990), ki ga sestavljajo besedilni fragmenti, povezani prek »besed, ki se vdajo« (words which yield). V Sloveniji je bilo gibanje *net.art* tako močno, da je hipertekst praviloma obogaten z močno medijsko avtorefleksivnostjo. Prav tako izbor ne prinaša del s poudarjeno zvočno-glasbeno komponento; temu vidiku je posvečen kolokvij Slovenskega društva za primerjalno književnost v letu 2014.

OPOMBE

¹ Kustosa Narvika Bovcon in Aleš Vaupotič; spletno razstavno platformo sta zasnovala in izdelala Pedro Damian Kostelec in Blaž Kostanjšek, študenta Fakultete za računalništvo in informatiko Univerze v Ljubljani, pod mentorstvom Narvike Bovcon in asistenta Tadeja Zupančiča, <<http://black.fri.uni-lj.si/metkock>> (10. 6. 2014). Ekranske slike spletišča *Met kock* in posameznih projektov so v Dodatku.

² Izvirnik z avtorjevimi korekturami v digitalni knjižnici *Gallica* <<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8625644w>> (4. 1. 2014). Slovenski revijalni prevod Marka Crnko-

viča *Met kock nikdar ne bo odpravil naključja* v *Problemi. Literatura* 24.263 (1986): 86–109. URN:NBN:SI:DOC-JS9QUEWM pri <<http://www.dlib.si>>.

³ *Net.art* je ime gibanja – izvor imena je pripisan Čosiću –, povezane skupine avtorjev, ki so eksperimentirali z medijem Svetovnega spleta ob njegovi bliskoviti širitvi sredi devdesetih.

⁴ <<http://www.jaka.org/2007/pzhm>>. V izboru je predstavljeno delo *Asciidarij 2*, ki je, tako kot ostala njegova dela, dosegljivo na avtorjevi spletni strani <<http://jaka.org>> (4. 1. 2014).

⁵ <black.fri.uni-lj.si/cunc> (9. 6. 2014).